

فرهنگ آموزش

رویکرد پژوهشی به فرهنگ مدرسه
و فرهنگ کلاس درس

مقدمه

شناخت فرهنگ مدرسه و فرهنگ کلاس درس بیش از پیش مورد توجه صاحب‌نظران، اندیشمندان و مربیان تربیتی جهان قرار گرفته است. فرهنگ کلاس و فرهنگ مدرسه به مجموعه باورها، هنجارها، رفتارها (روابط)، شعائر، تشریفات، مراسم، عقاید، آداب، عادات، و به‌طور کلی ارزش‌های غالب درون مدرسه و کلاس اشاره دارد. این نظام ارزشی (و ارزش‌های غالب) رفتارهای معلم و معلمي (آموزش و یادگیری) را تحت تأثیر قرار می‌دهد. علاوه بر این مجموعه «ارزش‌های غالب در کلاس درس» بر رفتار دانش‌آموزان، والدین و معلمان اثرگذار است. به زبان ساده می‌توان گفت: «فرهنگ مدرسه» و «کلاس درس» می‌تواند رفتار و روابط معلم و شاگرد را متحول کند. در این نوشتار نیم‌نگاهی به فرهنگ آموزش و یادگیری به‌ویژه فرهنگ مدرسه و فرهنگ کلاس درس می‌شود.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ آموزش، فرهنگ مدرسه، فرهنگ کلاس درس، ارزش‌ها، تدریس پژوهی

فرهنگ

فرهنگ در یک تعریف ساده عبارت از مجموعه باورها، هنجارها، آداب، عادات، تشریفات، اعتقادات، شعائر، شعورها، رفتارها و در یک کلمه «ارزش‌های غالب» در یک جامعه است.

فرهنگ آموزش: «فرهنگ آموزش» به مجموعه (نظام) باورها، هنجارها، ... ارزش‌های غالب در درون نظام آموزشی گفته می‌شود.

فرهنگ مدرسه: فرهنگ مدرسه به نظام باورها،

هنجارها، ... ارزش‌های غالب درون مدرسه گفته می‌شود. **فرهنگ کلاس:** فرهنگ کلاس درس به مجموعه‌ای از باورها، هنجارها، ... و ارزش‌های کلاس درس اشاره دارد و نشانگر آن است که در درون کلاس درس چه هست، چه چیزی ارزش و چه چیزی مهم است. برخی معتقدند که برای تغییر و تحول در نظام آموزشی کشور، باید با نگاه تحولی (رویکرد تحولی) و پژوهشی به مطالعه فرهنگ آموزش پرداخت. می‌توان گفت برای بهبود، بهسازی و نوسازی نظام آموزش و یادگیری باید به تغییر و تحول در فرهنگ معلمي و فرهنگ کلاس درس پرداخت. چه بسیار طرح‌های کلان آموزشی که با عناوین پیچیده (تجمل‌گرایانه و زرق و برق‌دار) در حوزه‌های ستادی مطرح و تصویب می‌شود، ولی در «کف کلاس درس» (تأکید نگارنده) و معلمي هیچ‌گونه تغییری و تحولی را باعث نمی‌شود! در مدارس کارگزاران آموزشی اظهار می‌کنند که اکثر این طرح‌ها هیچ اثری برای بهبود کلاس‌داری و معلمي ندارد! به‌نظر می‌رسد باید تعداد طرح‌ها کم شود و همه آن‌ها هدف اصلی‌اش افزایش کیفیت مدرسه‌داری و بهسازی تدریس و بهبود کارآمدی معلم شود. در مدارس اکثر مدیران و معلمان از زیادی طرح‌ها (برنامه‌ها) گله دارند

اکثر داده‌ها و اطلاعات آن‌ها ساختگی است و اثر بسیار کمی در یادگیری دانش‌آموزان و ارتقای معلمان دارد و «معلمی» معلم را بهبود نمی‌بخشد! در پایان می‌توان گفت برای بهسازی و بهبود فرهنگ کلاس و فرهنگ مدرسه باید آن‌را شناخت و تصویری از آن ارائه کرد. بهترین کار برای شناخت فرهنگ کلاس درس، رویکرد پژوهشی به این پدیده است. چه بسا ارزش‌های غالبی که در کلاس درس رفتارهای دانش‌آموز و معلم را تحت تأثیر قرار داده، «ارزش» - ضدارزش! - هنجار - ضدهنجار! شده است.

نتیجه‌گیری

فرهنگ آموزش، فرهنگ مدرسه و فرهنگ کلاس درس از موضوعات بسیار مهم در درون نظام آموزشی است که مورد توجه پژوهشگران تربیتی جهان قرار دارد. به نظر می‌رسد برای شناخت بهتر نظام مدرسه‌داری و نظام تربیتی از شناخت فرهنگ کلاس درس باید شروع کرد تا با آن بتوان تصویری از ارزش‌های کلاس درس که همانا «معلمی» است ارائه کرد. چه بسا معلمانی که خوب معلمی می‌کنند و چه کلاس‌هایی که معلمی خوب در آن اتفاق نمی‌افتد! چه باید کرد؟ چگونه باید فرهنگ کلاس درس را بهبود بخشید. برای شناخت فرهنگ کلاس درس و شناخت «فرهنگ معلمی» باید به پژوهشگران کف کلاس درس پرداخت. مثل پژوهش میدانی که محقق به میدان عمل می‌رود. برای شناخت «فرهنگ معلمی» و بهبود و بهسازی آن باید به کف کلاس درس رفت و معلمی را مشاهده فعال کرد. با شناخت «فرهنگ کلاس درس» می‌شود برای بهسازی و نوسازی، بازسازی آن اقدام کرد.

که باید گفت برخی از آن‌ها درست به نظر می‌رسد. نگارنده که خود معلمی را در حدود ۳۰ سال پیش از روستا شروع کرده و در سطوح ابتدایی تا دوره دکترای تخصصی تدریس کرده و در کارگاه‌های آموزشی حدود بیست استان در کلاس و مدرسه حضور یافته است و در بسیاری از مدارس و کلاس‌ها به‌عنوان مشاهده‌گری فعال از یک ساعت تا یک‌روز (بیشتر) حضور داشته‌ام، معتقدم که هرگونه تغییر و تحول) و هر طرح و برنامه‌ای اگر به «بهبود فرهنگ کلاس درس» و «معلمی» منجر نشود از اثربخشی (کارآمدی) لازم برخوردار نیست. معلمی در یک مدرسه ابتدایی در خصوص مسائل (مشکلات) کلاس درس و تدریس این‌گونه گفته:

«آقای بختیاری ... در یک سال چه طرح‌های بسیار پرطمطراق از طرف ستاد (وزارتخانه) می‌آید که هیچ اثری در بهبود یادگیری بچه‌ها ندارد! معلمان اعتقادی به آن طرح‌های کشوری ندارند!!! برای مثال بسیاری از معلمان فقط جهت گرفتن امتیاز در جشنواره تدریس شرکت می‌کنند!! و این طرح‌ها و برنامه‌های فوری فوتی اصلاً به یادگیری و بهبود فرایند آموزش و یادگیری منجر نمی‌شود!! بعضاً مدیران و کارگزاران آموزشی گزارش می‌سازند!! یعنی

منابع

۱. بختیاری، ابوالفضل (۱۳۸۲). روش تحقیق علمی (اقدام پژوهی). تهران: انتشارات لوح زرین.
۲. بختیاری، ابوالفضل (۱۳۸۷). درس پژوهی. پژوهش‌نامه آموزشی. تهران: پژوهشگاه آموزش و پرورش.
۳. بختیاری، ابوالفضل (۱۳۹۲). دانش آموز پژوهنده. تهران: انتشارات لوح زرین.
۴. بختیاری، ابوالفضل (۱۳۹۰ مترجم). چگونه دانش‌آموز پژوهش‌گر پرورش دهیم. مری کلت. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
۵. بختیاری، ابوالفضل (۱۳۹۰-۱۳۹۵). مجموعه مقالات فرهنگ آموزش، تدریس پژوهی (درس پژوهی)، مجلات رشد معلم، رشد آموزش ابتدایی، رشد آموزش متوسطه، پژوهش‌نامه آموزشی. تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.